

was hem een gesloten boek of, beter, hij was in dat boek niet verder gekomen dan de eerste pagina waarop hij gelezen had dat Hitler een uniek genie was . . . en het nationaal-socialisme een zegen voor Duitsland; er stond ook nog dat de Joden een dodelijke bedreiging voor Duitsland vormden en dat zij en alle overige tegenstanders van het Derde Rijk zo snel mogelijk uit de weg geruimd moesten worden.¹ Bestond er nog zo iets als het volkenrecht? In gezelschap van een aantal stafofficieren vertelde Christiansen . . . later aan een Duitse gast hoe zijn eerste gesprek met generaal Winkelman verlopen was: *'Winkelman sagte: 'Ich nehme an, Herr General, dass Sie in der Schule je etwas von Völkerrecht gehört?' 'Ich nicht. Völkerrecht ist etwas, das gibt es nur in der Zeitung.'*"²

Het was geheel in die lijn dat Christiansen tijdens de bespreking in Hilversum op 21 september '44 waar Seyss-Inquart, hij en anderen van gedachten wisselden over het plan, de grote steden in het westen hermetisch af te sluiten en de bevolking aan volledige uithongering bloot te stellen, volgens zijn chef-staf von Wühlisch zei: *'Ich bin für Angriff'*. Trouwens, diezelfde dag zond von Wühlisch (wij zijn er van overtuigd: met Christiansens medeweten en instemming) een telexbericht aan het *Oberkommando der Wehrmacht*³ waarin er op gewezen werd dat de spoorwegstakers hun werk weigerden te hervatten, dat de burgerij personen en vrachtauto's trachtte vast te houden (de vordering van die voertuigen had von Wühlisch vier dagen eerder bevolen) maar dat de *Wehrmacht* krachtens de speciale bevelen van Hitler en van Keitel, chef van het *Oberkommando der Wehrmacht*, slechts personen mocht neerschieten, *'die*

¹ Christiansen had begin oktober '42 op het verzoek om van deportatie vrijgesteld te worden, ingediend door een Joodse oorlogsgewonde van de Grebbeberg, wiens rechterbeen en linkervoet geamputeerd waren, eigenhandig geschreven: *'Jud ist Jud, ob mit oder ohne Beine'* (verzoekschrift, 5 okt. 1942, van G. A. van der Hal, HSSuPF, 183 j). Enkele maanden eerder, in juni '42, had hij de *Marinebefehlshaber in den Niederlanden* en de *Amtsleiter* en twee leden van het *Gericht des Marinebefehlshabers* de mantel uitgeveegd omdat zij tegen gegrepen Engelandvaarders en een aantal illegale werkers niet onmiddellijk doodvonnissen hadden geveld; uit wat hij bij die gelegenheid zei (de tekst is slechts in het Nederlands bewaard gebleven) citeren wij: *'Wie de macht heeft, heeft het recht . . . Als wij de overwinning behaald hebben, hebben wij gelijk gehad en alles wat wij deden, was goed . . . Wie zich verzet, moet vallen . . . Wat de Nederlanders denken, laat ons helemaal onverschillig. De vijanden moeten weg, al zou ik de hele bevolking moeten uitroeien.'* (vertaling uit een Oostenrijks censuurrapport van de brief, 5 juni 1942, van *Oberlandesgerichtsrat* dr. R. Lippert aan dr. J. Rudolphi (Doc I-283, b-79)). ² Brief, 5 juni 1943, van K. Graf von Moltke aan zijn vrouw (Collectie-G. van Roon). ³ Tekst in (RvO) *Het proces Christiansen* (1950), p. 114.